

Winkelhuis, Zevenaar (gemeente Zevenaar)

Een Bureauonderzoek

R.M. van der Zee

Colofon

ADC Rapport 2896

Winkelhuis, Zevenaar (gemeente Zevenaar)
Een Bureauonderzoek

Auteur: R.M. van der Zee

In opdracht van: Projectburo B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 24 november 2011

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief, 24-11-2011

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C.Y. Burnier', with a long horizontal stroke extending to the right.

Autorisatie:
C.Y. Burnier

ISBN 978-94-6064-888-5

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het plangebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Doelstelling en vraagstelling	7
2.2 Methodiek	7
2.3 Resultaten	8
2.4 Gespecificeerde verwachting	13
2.5 Conclusie	13
3 Aanbeveling	13
Literatuur	14
Geraadpleegde websites	14
Lijst van afbeeldingen en tabellen	14

Administratieve gegevens van het plangebied

Provincie:	Gelderland
Gemeente:	Zevenaar
Plaats:	Zevenaar
Toponiem:	Grietsestraat, Mallemoolen, Raadhuisplein
Kadastrale gegevens:	Gemeente Zevenaar sectie A nrs. 1158, 1177, 1784, 1528, 1599, 1600, 1842, 1782, 1889, 1897, 1898, 2045, 2048, 2049 en 2073
Kaartblad:	40E (1:50.000)
Oppervlakte plangebied	1,8 ha
Coördinaten:	NW: 202.317 – 438.127 NO: 202.446- 438.089 ZW: 202.256 – 438.007 ZO: 202.401 – 437.968
Bevoegde overheid:	gemeente Zevenaar
Deskundige namens de bevoegde overheid:	dhr. J. Habraken
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	48.770
ADC-projectcode:	4130836
Periode van uitvoering:	oktober en november 2011
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-g117-r2

Samenvatting

In opdracht van Projectburo B.V. te Ede heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Winkelhuis in Zevenaar (gemeente Zevenaar, provincie Gelderland). In het plangebied zal sloop en nieuwbouw plaatsvinden. Voor deze activiteiten moet de initiatiefnemer een omgevingsvergunning aanvragen.

Op basis van het bureauonderzoek werd de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld. Vanwege de ligging van het plangebied in de stadskern moet rekening worden gehouden met archeologische waarden gerelateerd aan de stedelijke ontwikkeling van Zevenaar, die in de 15^e eeuw aanving. In het centrale deel van het plangebied, waaronder ter plaatse van het bouwblok, kunnen zich resten van de vestingwerken bevinden, waaronder de vermoedelijk in de 16^e eeuw gegraven vestinggracht (afb. 6). Op de bodem van de gracht kunnen allerlei vondsten worden verwacht. Langs de gracht kunnen oeverbeschoeiingen worden aangetroffen. Omdat de vestingwerken naar verwachting verschillende keren zijn aangepast en verbeterd, zullen deze waarschijnlijk niet uit de aanlegfase dateren maar uit de daarop volgende eeuwen dateren.

Hoewel in de 20ste eeuw veel bebouwing is gesloopt en vervangen door nieuwbouw, moet in een zone langs de Grietsestraat rekening worden gehouden met sporen van bebouwing uit de periode vanaf de 17^e eeuw. Deze kunnen bestaan uit muurwerk, keldervloeren en uitbraaksleuven. Verder kunnen er ophogingspakketten bestaande uit zand- en klei vermengd met stadsafval aangetroffen worden. Het hierin aanwezige vondstmateriaal kan informatie geven over het gebruik van de locatie door de eeuwen heen. Het centrale deel van het plangebied werd gevormd door achtererven en was in gebruik als tuin. Hier kunnen resten van bijgebouwen en waterputten aanwezig zijn. Het westelijk deel van het plangebied lag buiten de stadskern en had een agrarisch grondgebruik. De kans op bewoningsresten uit de Post-Middeleeuwen wordt daarom klein geacht.

Hoewel deze tot dusver niet zijn aangetroffen, kunnen op de oeverafzettingen in de ondergrond oudere resten, uit IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen aanwezig zijn. Als gevolg van de stedelijke ontwikkeling kunnen deze geheel of gedeeltelijk verstoord zijn.

Om de aard- en omvang van eventuele bodemverstoringen, de samenstelling en dikte van de stadsophoging en de opbouw van de natuurlijke ondergrond vast te stellen wordt ter plaatse van het bouwblok rondom de huidige bebouwing een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek aanbevolen. Op basis van deze gegevens kan de omvang van de additionele verstoring van het bodemarchief door de sloop en nieuwbouw alsmede het graven van kabel- en leidingsleuven worden vastgesteld. Het inventariserend veldonderzoek kan worden uitgebreid met een karterend booronderzoek met als doel de exacte locatie van de stadsgracht vast te stellen. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Buiten het bouwblok zijn op dit moment geen bodemingrepen gepland. Aanvullend onderzoek is hier daarom niet noodzakelijk. Bij toekomstige bodemingrepen zal echter wel nader onderzoek uitgevoerd dienen te worden.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	1500 - heden
Middeleeuwen:	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding

In opdracht van Projectburo B.V. te Ede heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Winkelhuis in Zevenaar (gemeente Zevenaar, provincie Gelderland). Voor deze activiteit moet de initiatiefnemer een omgevingsvergunning aanvragen.

De gemeente Zevenaar heeft een vastgesteld archeologisch beleid.¹ Op grond van het gemeentelijk beleid valt het centrale deel van het plangebied in de zone met een hoge archeologische waarde (svr-vhaw), het westelijk deel in een zone met een middelmatige archeologische verwachting (svr-mav) en het oostelijk deel in een zone met een vastgestelde hoge archeologische verwachting (svr-vhav). Om in deze zone een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen moet de initiatiefnemer een rapport overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld.

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient in heel Nederland te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).² De gemeente kan hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Zevenaar heeft – voor zover bekend - geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit bureauonderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 7 oktober 2011. Meegewerkt hebben: R.M van der Zee (senior prospector) en C.Y. Burnier (senior archeoloog).

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende en/of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?

Indien mogelijk archeologische waarden aanwezig zijn:

- Is het plangebied voldoende onderzocht? Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek. Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;

¹ Geurts 2009

² SIKB 2010.

5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied bevindt zich binnen de bebouwde kom, aan de westzijde van het centrum van Zevenaar (gemeente Zevenaar, provincie Gelderland). Het wordt in het zuidoosten begrensd door de 'Grietsestraat' en het 'Raadhuisplein', in het zuidwesten door de 'Arnhemseweg' en eveneens het 'Raadhuisplein', in het noordwesten door de 'Schievestraat' en in het noordoosten door de 'Mallemoolen'. Het plangebied heeft een oppervlakte van 1,8 ha. De exacte locatie is weergegeven in afbeeldingen 1 en 2.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 250 m rondom het plangebied.

In het plangebied zijn bouwactiviteiten gepland. Het bouwblok, dat zich in de zuidoosthoek van het terrein bevindt, heeft een omvang van 3300 m² (afbeelding 6). De exacte invulling van de plannen is op dit moment niet bekend. Voor het overige deel van het plangebied zijn op dit moment geen ontwikkelingen voorzien.

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving huidig gebruik

Het westelijk deel van het plangebied bestaat uit een park, het 'Freulebos'. Het oostelijk deel is gedeeltelijk bebouwd. De bebouwing is gericht op de Grietsestraat en bestaat hoofdzakelijk uit winkelpanden en magazijnen met daarboven woningen. In de zuidoosthoek bevindt zich een plein, het 'Raadhuisplein'. Hieraan bevindt zich het gemeentehuis.

Met name in en rond het bebouwde deel van het plangebied worden ondergrondse kabels en leidingen verwacht.

Zo ver bekend is er in het plangebied geen milieuhygiënisch bodemonderzoek uitgevoerd.

2.3.3 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en ondergrondse bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
------	----------------------

Bron	Historische situatie
Hottinger Atlas uit 1773-1783 ³ Kadastrale minuut uit 1811-1832 (afb. 3) ⁴	stadsgracht, bebouwing aan oostzijde perceel 155: huis, schuur en erf perceel 156: huis, schuur en erf perceel 157: huis en erf perceel 158: huis en erf perceel 159: tuin perceel 160: tuin perceel 161: huis, schuur en erf perceel 162: huis en erf perceel 163: huis en erf perceel 164: tuin perceel 165: huis en erf perceel 166: huis en erf perceel 167: tuin perceel 168: huis en erf perceel 169: huis en erf perceel 170: huis en erf perceel 171: huis en erf perceel 172: huis en erf perceel 173: huis en erf perceel 174: huis en erf perceel 184: water
Kadastrale minuut uit 1811-1832 (afb. 3) ⁵	perceel 203: bouwland perceel 204: tuin perceel 205: tuin perceel 206: tuin perceel 207: tuin
Topografische kaart uit 1844/45 ⁶ Bonnekaart uit 1867 ⁷ Bonnekaart uit 1898 (afb. 4) ⁸ Bonnekaart uit 1908 ⁹ Bonnekaart uit 1915 ¹⁰ Bonnekaart uit 1931 ¹¹ Topografische kaart uit 1944 ¹² Topografische kaart uit 1954 ¹³	stadsgracht, bebouwing aan oostzijde stadsgracht, bebouwing aan oostzijde stadsgracht, bebouwing aan oostzijde stadsgracht gedeeltelijk gedempt, bebouwing aan oostzijde stadsgracht gedeeltelijk gedempt, bebouwing aan oostzijde stadsgracht gedeeltelijk gedempt, bebouwing aan oostzijde stadsgracht gedeeltelijk gedempt, bebouwing aan oostzijde bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', westelijk deel park 'Freulebos'
Topografische kaart uit 1957 ¹⁴	bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', westelijk deel park 'Freulebos'
Topografische kaart uit 1966 ¹⁵	bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', westelijk deel park 'Freulebos'
Topografische kaart uit 1977 ¹⁶	bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', westelijk deel park 'Freulebos'
Topografische kaart uit 1986 ¹⁷	bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', uitbreiding naar het westen toe, gedeeltelijk park 'Freulebos'
Topografische kaart uit 1990 ¹⁸	bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat',

³ Versfelt 2003.

⁴ Kadaster 1811-1832a

⁵ Kadaster 1811-1832b

⁶ Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990

⁷ Bureau Militaire Verkenningen 1867-1931

⁸ ibid.

⁹ ibid.

¹⁰ ibid.

¹¹ ibid.

¹² <http://www.gelderlandinbeeld.nl>

¹³ Kadaster 1954-1995

¹⁴ ibid.

¹⁵ ibid.

¹⁶ Kadaster 1954-1995

¹⁷ ibid.

Bron	Historische situatie
Topografische kaart uit 1995 ¹⁹	uitbreiding naar het westen toe, gedeeltelijk park 'Freulebos' bebouwing aan oostzijde georiënteerd op de 'Grietsestraat', uitbreiding naar het westen toe, gedeeltelijk park 'Freulebos'

Historie

De oudst bekende nederzettingssporen in het gebied zijn aangetroffen ter plaatse van 'Steenheuvel', op circa 1 km ten zuiden van het plangebied. Deze dateren uit periode 700 v.Chr. t/m 500 na Chr., die grotendeels de IJzertijd en de Romeinse tijd beslaat.²⁰ Het huidige Zevenaar als dorp dateert uit omstreeks de 8^e eeuw na Chr. De oudste kern moet rond de kerk van Oud-Zevenaar worden gezocht.²¹ In deze periode was er al sprake van bewoning in een strook ten westen van de Aa. In de daarop volgende eeuwen ontstonden geleidelijk verschillende hoven. Bodemonderzoeken hebben aangetoond, dat er in de 11^e eeuw bewoning was ter plaatse van Ooy, Bloemendaal, Poeldwijk, Holthuizen en Camphuysen. Na deze periode ontstonden nog meer hoven, vooral toen in 1328 de dijkkring rond de Liemers werd gesloten. Een andere oorzaak van de bevolkingstoename was de aanwezigheid van de burcht 'Sevenaar', die Otto II van Gelre in de tweede helft van de 13^e eeuw of in het begin van de 14^e eeuw ten noorden van Oud-Zevenaar liet bouwen. Ten oosten hiervan ontstond de 'Vryheit van Sevenaar', dat door een gracht werd omgeven.

In 1487 werd door hertog Johan II van Kleef aan de ontstane nederzetting stadsrechten verleend.²² Na de stadsrechtverlening werd het gebied van de Vryheit uitgebreid en werden rondom verdedigingswerken bestaande uit een omgrachting en een omwalling, aangelegd. Waar vroegere grachten gelopen hebben is vastgesteld door middel van grondboring. De exacte ontwikkeling aan de noordzijde van de Vryheit is niet bekend. Moogelijk is de vestinggracht ter plaatse van het plangebied in 16^e eeuw tijdens een latere uitbreiding gegraven. Zevenaar werd echter niet van bastions en uitgebreide wallengordels voorzien. De toegang tot de stad werd gevormd door vier stadspoorten, waarvan de Bleckse Poort zich direct ten zuiden van het plangebied bevond.

Het noordelijk deel van de stad was aanvankelijk nauwelijks bebouwd.²³ Pas in de 17^e eeuw werden hier huizen gebouwd en ontstond de 'Nijstadt', waar ook het oostelijk deel van het plangebied toe behoort. In de loop van de 16^e en 17^e eeuw werd de stad aan de zuidzijde in twee fasen uitgebreid. In de 17^e en 18^e eeuw werd nog wel gebruik gemaakt van de vestingwerken, maar de betekenis ervan werd steeds geringer.

Oude kaarten

Op de oudst geraadpleegde kaart, de Hottinger Atlas die in het vierde kwart van de 18^e eeuw is opgetekend, is Zevenaar afgebeeld als 'Zeventer'. Hoewel de kaart weinig gedetailleerd is, lijkt het oostelijk deel plangebied bebouwd te zijn. Rond de stad is een gracht weergegeven. Daarbuiten lijkt geen bebouwing aanwezig te zijn.

Op de geraadpleegde uit de periode van eerste kwart van de 19^e eeuw t/m het eerste kwart van de 20ste eeuw zijn de contouren van de laat- en postmiddeleeuwse kern van Zevenaar goed herkenbaar (afb. 3 en 4). Door het plangebied is van noord naar zuid waterloop afgebeeld, de voormalige vestinggracht. Het gebied ten westen hiervan is onbebouwd. Het gebied ten oosten hiervan bestaat uit smalle langgerekte percelen, die op de Grietsestaat zijn gericht. Het westelijk deel van deze percelen is in gebruik als tuin of achtererf, het oostelijk deel wordt ingenomen door woonhuizen, die een grotendeels aaneengesloten rij vormen.

Op de Bonnekaart van 1908, 1915 en 1931 als ook de topografische kaart uit 1944 is de voormalige vestiginggracht weliswaar nog steeds afbeeld, maar ter hoogte van het plangebied lijkt

¹⁸ ibid.

¹⁹ ibid.

²⁰ Akkermans *et al.* 1986

²¹ ibid.

²² ibid.

²³ ibid.

deze gedeeltelijk te zijn gedempt.²⁴ Het westelijk deel van het plangebied is ingericht als park, het huidige 'Freulebos'. Op de topografische kaarten uit de tweede helft van de 20ste eeuw verandert het kaartbeeld van het westelijk deel van het plangebied weinig.²⁵ Wel worden er wegen of paden aangelegd, die de achtererven van de bebouwing aan de Grietsestraat ontsluiten. Op het kaartbeeld van het oostelijk deel van het plangebied is in de loop van deze periode wel een aantal veranderingen waar te nemen. De bebouwing langs de Grietsestraat neemt toe en wordt in westelijke richting uitgebreid. De gebouwen op de hoek van de Arhemsestraat en de Grietsestraat wordt op de topografische kaart van 1957 niet meer afgebeeld.²⁶ Op de kaart van 1966 wordt opnieuw bebouwing weergegeven, deze bevindt zich echter meer in het westelijke richting. De bebouwing betreft het huidige gemeentehuis.

2.3.4 Beschrijving van bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologie ²⁷	oeverafzettingen op komafzettingen
Geomorfologie ²⁸	niet gekarteerd (bebouwde kom)
Bodemkunde ²⁹	niet gekarteerd (bebouwde kom)
Geologische-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta ³⁰	holocene rivierlakte met laat pleniglaciaal terras in de ondergrond
Zanddiepte ³¹	niet gekarteerd (bebouwde kom)
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ³²	circa 11,7 m + NAP

De onderzoekslocatie is gelegen in het rivierengebied en maakt onderdeel uit van de holocene Rijn-Maas delta. In de ondergrond van de omgeving van Zevenaar bevindt zich een preglaciaal dal. Deze dalen zijn in eerste instantie gevormd door de voorlopers van de Rijn, waarna deze subglaciaal verder zijn geërodeerd door het landijs tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (130.000 tot 200.000 jaar geleden). Nadat het landijs zich had teruggetrokken, hervatten de voorlopers van de Rijn vaak weer hun loop door deze preglaciale dalen.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000 tot 10.000 jaar geleden), heeft de Rijn grove, grindhoudende zanden afgezet, welke behoren tot de Formatie van Kreftenheye. Tijdens het Holocene (laatste 10.000 jaar) heeft de Rijn voornamelijk zandige en siltige kleien afgezet, welke behoren tot de Formatie van Echteld. Volgens de geologische-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta ligt het plangebied aan de noordrand van de Oude Rijn-Pannerden stroomgordel. Deze stroomgordel was actief vanaf de midden IJzertijd tot 1707 na Chr., toen het Pannerdens kanaal werd geopend en de Oude Rijn werd afgedamd.

Op basis van de Geologische kaart van Nederland en de Geomorfologische kaart van Nederland kan worden afgeleid dat de historische kern van Zevenaar, met inbegrip van het plangebied, zich uitstrekt op een rivieroeverwal van de Rijn.³³ Oeverwallen bestaan uit zeer fijnzandige en zavelige afzettingen, die buiten de bedding van die rivier zijn gevormd. Bij hoog water stroomde het water over de oeverwallen in het erachter gelegen lagere komgebied. Wanneer deze overloop van water over de oeverwal zich op één plaats concentreerde, werd een diepe geul door de oeverwal uitgesleten. Dergelijke geulen worden ook wel oeverwaldoorbraakgeulen of crevasses genoemd.

Eén van de crevasses in het gebied is de Zevenaarse Aa, waarvan vastgesteld is dat de diepte op sommige plaatsen meer dan 3 m bedroeg. Uit historisch onderzoek en grondboringen is gebleken, dat deze geul in noordelijke richting liep, ten oosten van de Kerkstraat, Markt, Marktstraat en

²⁴ Bureau Militaire Verkenningen, 1867-1931, <http://www.gelderlandinbeeld.nl>

²⁵ Kadaster 1954-1995

²⁶ ibid.

²⁷ Rijks Geologische Dienst 1977

²⁸ Stichting voor Bodemkartering & Rijks Geologische Dienst 1985

²⁹ Stichting voor Bodemkartering 1975

³⁰ Berendsen & Stouthamer 2001.

³¹ Berendsen 2002

³² <http://www.ahn.nl/viewer>

³³ Rijks Geologische Dienst 1977; Stichting voor Bodemkartering & Rijks Geologische Dienst 1985

Grietsestraat, en zich net buiten de historische kern vertakte in twee lopen.³⁴ Mogelijk is deze ontstaan door de waterstaatkundige werken van Drusus.³⁵ Ten gevolge hiervan stroomde namelijk minder water door de Waal en meer water door de Rijn. Dit zou het ontstaan van crevasses hebben bevorderd. Gedurende Middeleeuwen slibde de Aa geleidelijk dicht en werd deze als vuilstortplaats gebruikt. In de Late Middeleeuwen was de Aa-bedding volledig dichtgeslibd en verland. Na de Middeleeuwen kwam er een veel smallere, gekanaliseerde waterafvoer voor in de plaats, de Aa-graaf. Door omleggingen in de 15^e tot de 19^e eeuw, die gerelateerd is aan de aanleg van de stadsvest van Zevenaar, viel de loop hiervan echter niet meer overal samen met die van de oorspronkelijke brede Aa-bedding. Halverwege de 20ste eeuw werden grote delen van het grachtenstelsel als ook de Aa-graaf gedempt.

In het onderzoeksgebied/plangebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving
Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; afb. 4)	middelhoge indicatieve archeologische waarde
Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Gelderland ³⁶	middelhoge archeologische verwachting
Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Zevenaar ³⁷	<u>centrale deel</u> : zone met hoge archeologische waarde (svr-hav); maatgevende minimale oppervlakte: 200 m ² ; maatgevende minimale diepte 0,5 m. <u>westelijk deel</u> : zone met middelmatige archeologische waarde (svr-mav); maatgevende minimale oppervlakte: 500 m ² ; maatgevende minimale diepte 0,5 m. <u>oostelijk deel</u> : zone met vastgestelde hoge archeologische waarde (svr-vhav); maatgevende minimale oppervlakte: 30 m ² ; maatgevende minimale diepte 0,3 m.
Archeologische Monumenten Kaart (AMK) waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	AMK-terreinen 4.722 en 13.222 6.603 en 28.288
vondstmeldingen ARCHISII	geen
onderzoeksmeldingen ARCHISII	48.087
KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH) ³⁸	geen elementen

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) ligt het plangebied in een zone met een middelhoge verwachtingswaarde (afb. 4). Deze waardering is gebaseerd op de aanwezigheid van oeverafzettingen in de ondergrond.³⁹ Voor geomorfologische eenheid is de relatie tussen het aantal verwachte en het aantal werkelijk aanwezige vindplaatsen min of meer neutraal. Op de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Gelderland, die op de IKAW gebaseerd is, ligt het plangebied eveneens in een zone met een middelhoge verwachtingswaarde.⁴⁰

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) maakt het plangebied deel uit van een AMK-terrein van waarde.⁴¹ Het betreft de stadskern van Zevenaar, waarvan de oorsprong teruggaat tot in de Late Middeleeuwen. Op circa 100 m ten zuidwesten van het plangebied is een AMK-terrein van hoge archeologische waarde gelegen.⁴² Het betreft het terrein van Huis Sevenaer.

³⁴ <http://www.liemersverleden.nl>

³⁵ Akkermans *et al.* 1986

³⁶ <http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/>

³⁷ Geurts 2009

³⁸ <http://www.kich.nl>

³⁹ Deeben 2009

⁴⁰ <http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/>

⁴¹ monument 13.222

⁴² monument 4.722

Voor het onderzoeksgebied zijn in Archis2 verschillende onderzoeksmeldingen en waarnemingen geregistreerd. Voor een perceel aan de Grietsestraat 26, op circa 25 m ten oosten van het plangebied, is een bureauonderzoek uitgevoerd.⁴³ Op basis hiervan werden archeologische waarden uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht. Vanwege de beperkte verstoring van het bodemarchief als gevolg van het aanleggen van de fundering van de nieuwbouw grotendeels ter plaatse van de oude funderingsstroken werd van nader onderzoek afgezien.

In het kader van bouwwerkzaamheden aan de Schoolstraat, op circa 40 m ten oosten van het plangebied, is een archeologische begeleiding uitgevoerd.⁴⁴ Hierbij zijn muurwerk uit de 15^e/16^e eeuw en waterputten uit de 17^e/18^e eeuw aangetroffen.⁴⁵ Daarnaast zijn verschillende vondsten gedaan, aardewerk uit de 17^e-20ste eeuw en slachtafval in de vorm van dierlijk bot.

2.4 Gespecificeerde verwachting

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

Vanwege de ligging van het plangebied in de stadskern moet rekening worden gehouden met archeologische waarden gerelateerd aan de stedelijke ontwikkeling van Zevenaar, die in de 15^e eeuw aanving. In het centrale deel van het plangebied ('Freulebos') kunnen zich resten van de vestingwerken bevinden, waaronder de vermoedelijk in de 16^e eeuw gegraven vestinggracht (afb. 5). Op de bodem van de gracht kunnen allerlei vondsten worden verwacht. Langs de gracht kunnen oeverbeschoeiingen worden aangetroffen. Omdat de vestingwerken naar verwachting verschillende keren zijn aangepast en verbeterd, zullen deze waarschijnlijk niet uit de aanlegfase dateren maar uit de daarop volgende eeuwen dateren.

Hoewel in de 20ste eeuw veel bebouwing is gesloopt en vervangen door nieuwbouw, moet in een zone langs de Grietsestraat rekening worden gehouden met sporen van bebouwing uit de periode vanaf de 17^e eeuw. Deze kunnen bestaan uit muurwerk, keldervloeren en uitbraaksleuven. Verder kunnen er ophogingspakketten bestaande uit zand- en klei vermengd met stadsafval aangetroffen worden. Het hierin aanwezige vondstmateriaal kan informatie geven over het gebruik van de locatie door de eeuwen heen. Het centrale deel van het plangebied werd gevormd door achtererven en was in gebruik als tuin. Hier kunnen resten van bijgebouwen en waterputten aanwezig zijn. Het westelijk deel van het plangebied lag buiten de stadskern en had een agrarisch grondgebruik. De kans op bewoningsresten uit de Post-Middeleeuwen wordt daarom klein geacht.

Hoewel deze tot dusver niet zijn aangetroffen, kunnen op de oeverafzettingen in de ondergrond oudere resten, uit IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen aanwezig zijn. Als gevolg van de stedelijke ontwikkeling kunnen deze geheel of gedeeltelijk verstoord zijn.

2.5 Conclusie

Indien mogelijk archeologische waarden aanwezig zijn:

- Is het plangebied voldoende onderzocht? Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig?

Nee, het plangebied is niet voldoende onderzocht. Geadviseerd wordt om ter plaatse van het bouwblok rondom de huidige bebouwing een verkennend en karterend booronderzoek uit te voeren (zie hoofdstuk 3).

3 Aanbeveling

Om de aard- en omvang van eventuele bodemverstoringen, de samenstelling en dikte van de stadsophoging en de opbouw van de natuurlijke ondergrond vast te stellen wordt ter plaatse van het bouwblok rondom de huidige bebouwing een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek aanbevolen. Op basis van deze gegevens kan de omvang van de additionele verstoring van het bodemarchief door de sloop en nieuwbouw alsmede het graven van

⁴³ onderzoeksmelding 28.288

⁴⁴ onderzoeksmelding 6.603

⁴⁵ waarneming 48.087

kabel- en leidingsleuven worden vastgesteld. Het inventariserend veldonderzoek kan worden uitgebreid met een karterend booronderzoek met als doel de exacte locatie van de stadsgracht vast te stellen. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Buiten het bouwblok zijn op dit moment geen bodemingrepen gepland. Aanvullend onderzoek is hier daarom niet noodzakelijk. Bij toekomstige bodemingrepen zal echter wel nader onderzoek uitgevoerd dienen te worden.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Akkermans, A.J.M., M.A.M. van den Heuvel & G.J.H. Kroesenbrink**, 1986: *Zevenaar stad in de Liemers*. Zutphen.
- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.
- Berendsen, H.J.A.**, 2002: *Zand in banen. Zanddiepte-kaarten van het Gelders Rivierengebied met inbegrip van de uiterwaarden*. Arnhem.
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1867-1931: *Bonnekaart, Zevenaar, Blad 513, schaal 1:25.000*.
- Deeben, J.H.C.**, 2009: *Handleiding voor de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden derde generatie. Toelichting op de Globale Archeologische Kaart van het Continentale Plat. Toelichting bij de kaart van Hoog Nederland met afgedekte pleistocene sedimenten*. Amersfoort.
- Groenewoudt, B.J.**, 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 17).
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Gemeente Zevenaar, Sectie A, Blad 01*.
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Gemeente Oud-Zevenaar, Sectie H, Blad 01*.
- Kadaster**, 1954-1995: *Topografische Kaart van Nederland, blad 40 E Didam/Doesburg/Zevenaar*.
- Kars, H. & A. Smit** (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed. Degradatiemechanismen in sporen en materialen. Monitoring van de conditie van het bodemarchief*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, 1).
- SIKB**, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1975: *Bodemkaart van Nederland 1:50 000 Blad 40 Oost Arnhem*. Wageningen.
- Stichting voor Bodemkartering & Rijks Geologische Dienst**, 1985: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50 000 Blad 40 Arnhem*. Wageningen/Haarlem.
- Versfelt, H.J.**, 2003: *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen.

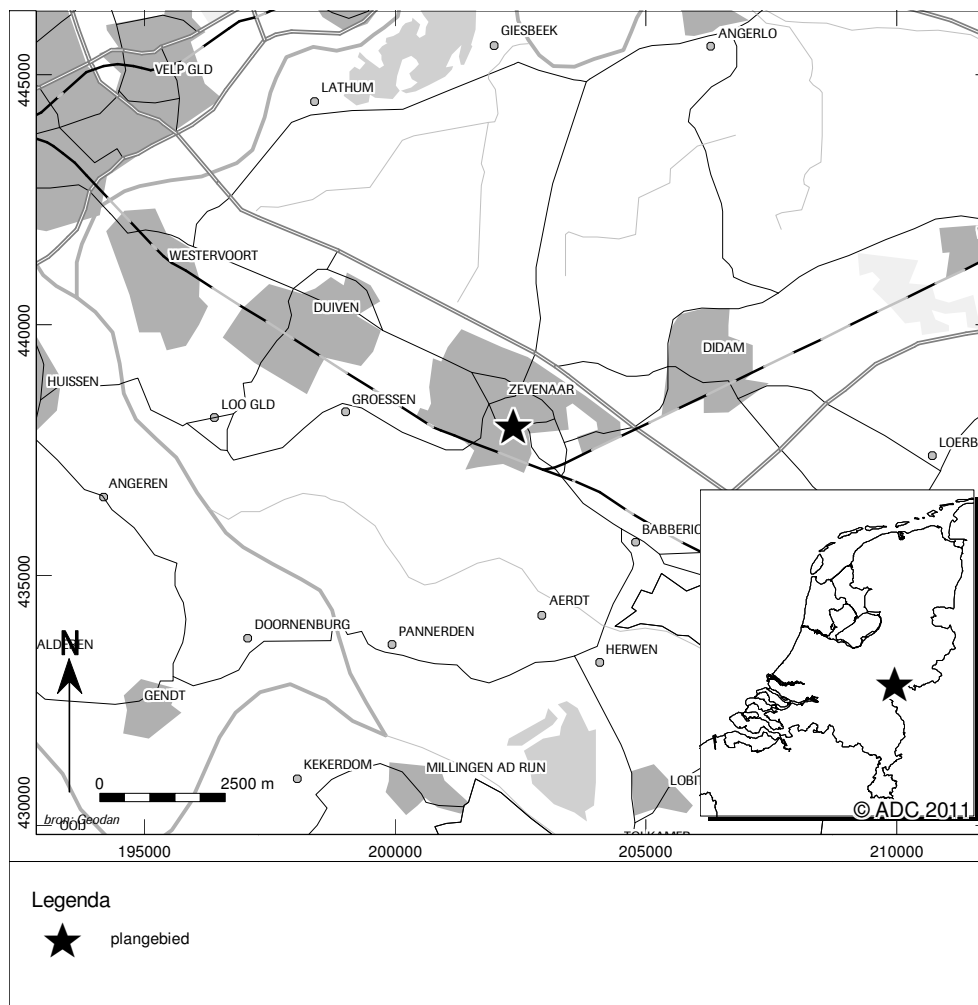
Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/>
<http://www.ahn.nl/viewer>
<http://www.gelderlandinbeeld.nl>
<http://www.kich.nl>
<http://www.liemersverleden.nl>
<http://www.watwaswaar.nl>

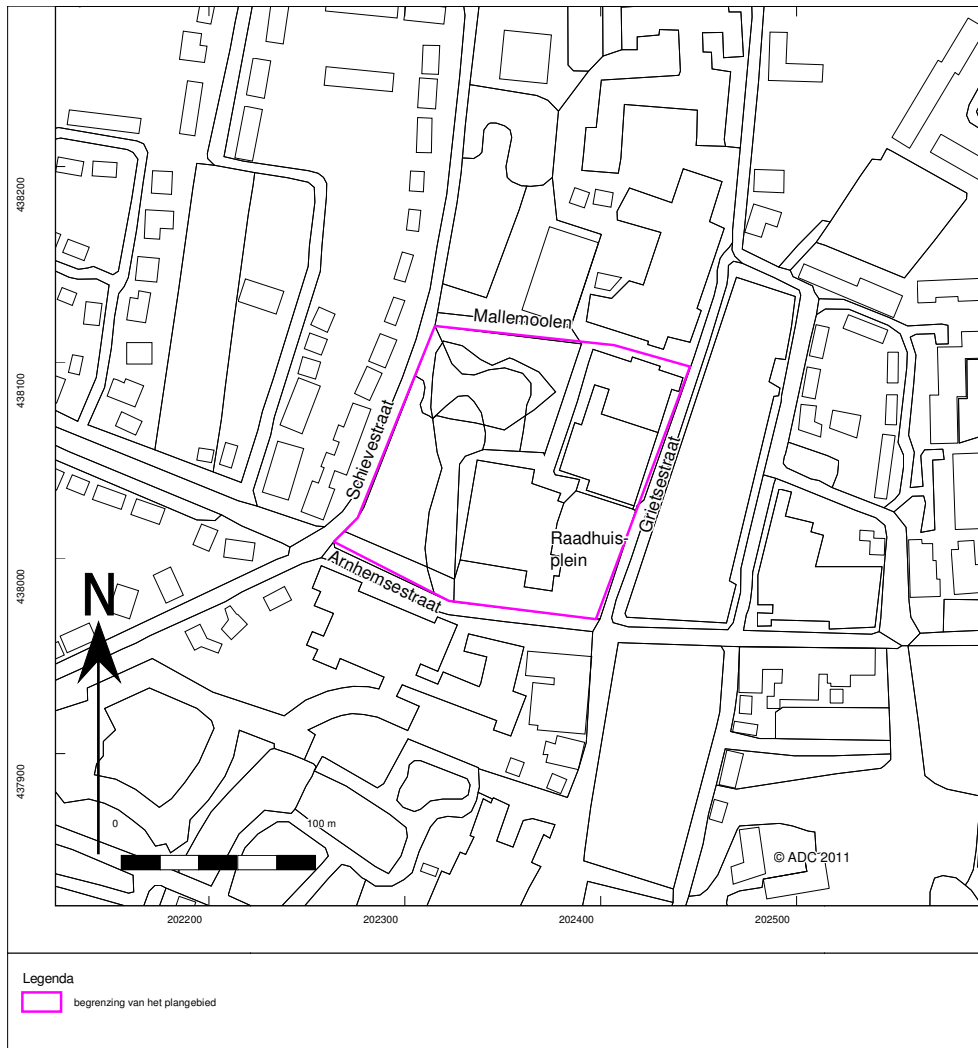
Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
Afb. 3 Plangebied geprojecteerd op de kadastrale minuut 1811-1832.
Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1898.
Afb. 5 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
Afb. 6 Archeologische verwachtingskaart

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

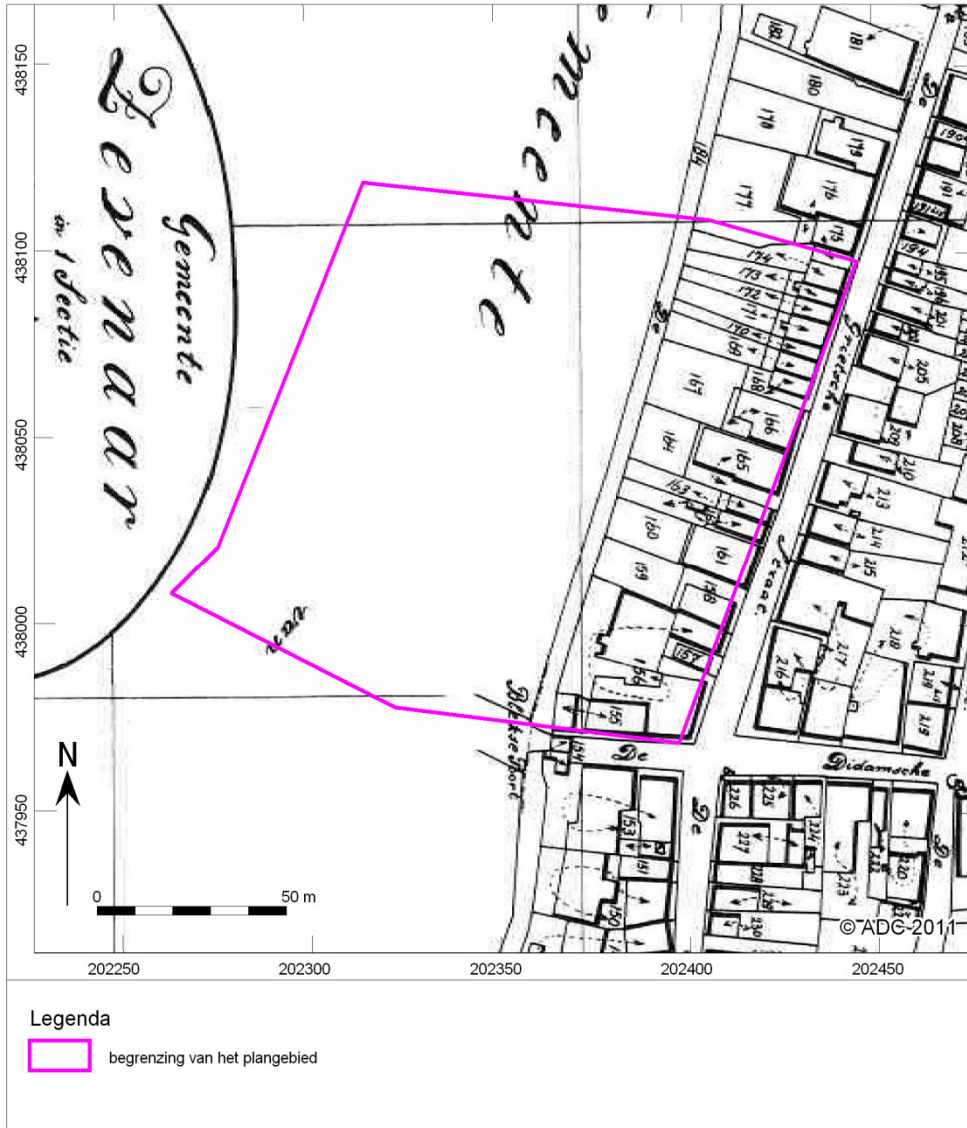

Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

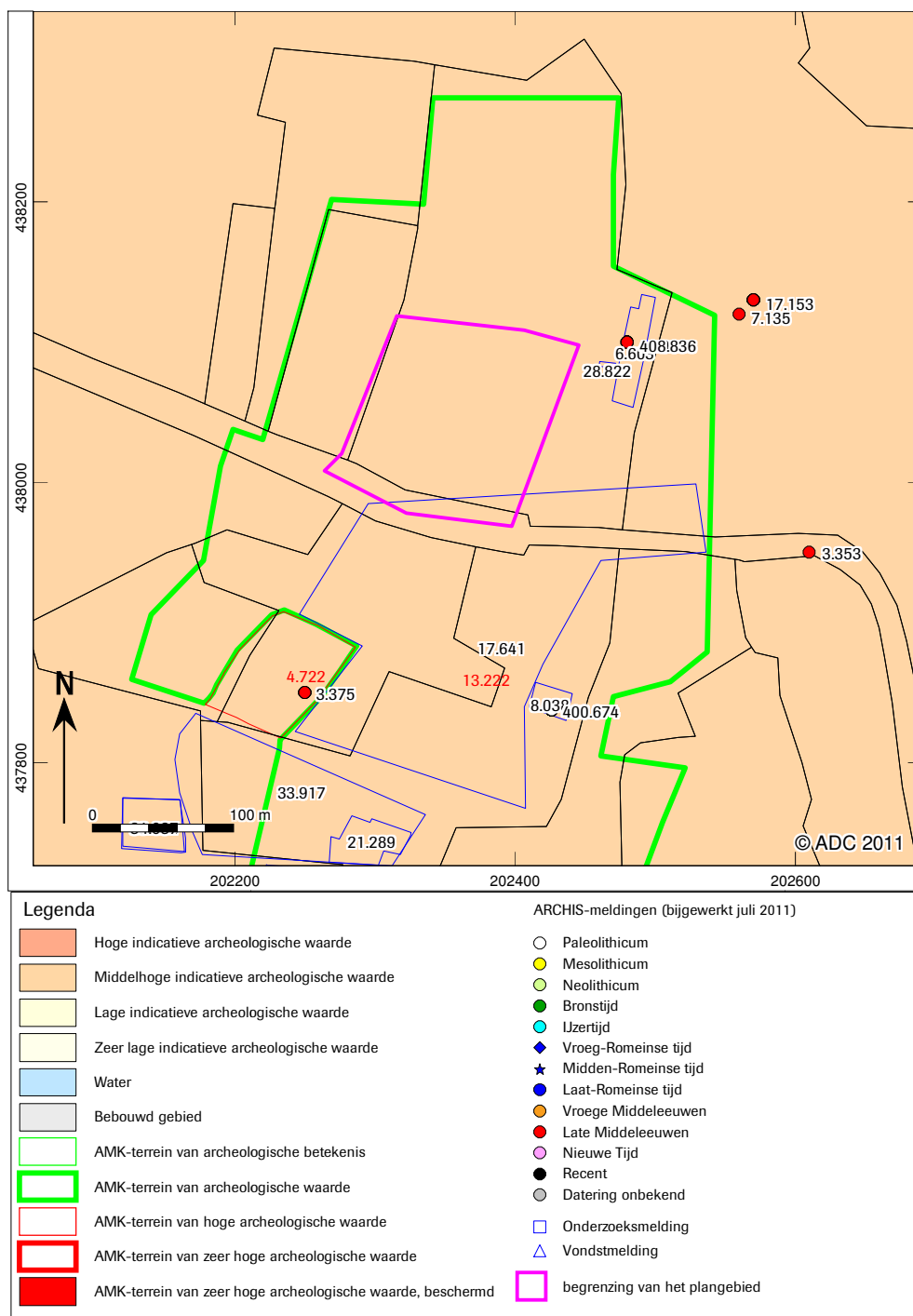

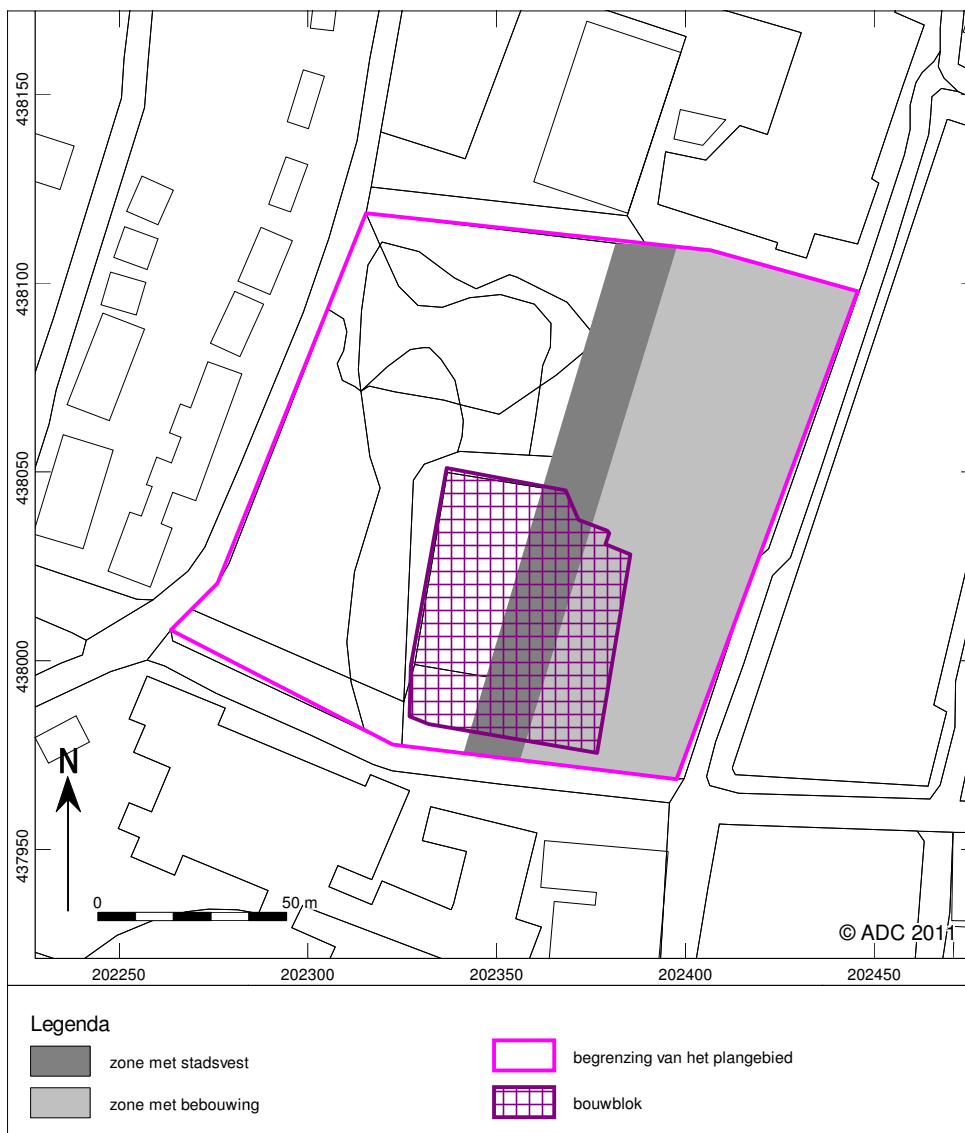
Afb. 3 Plangebied geprojecteerd op de kadastrale minuut 1811-1832.

Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1898.

Afb. 5 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 6 Archeologische verwachtingskaart